

UPUTSTVO

o pravima
žrtava trgovine
ljudima i osobama
u riziku od trgovine
ljudima na
međunarodnu zaštitu

GRETA

Grupa eksperata
za borbu
protiv
trgovine ljudima

GRETA(2020)06

Prevod sufinansiran
od strane Evropske unije

Izdanje na engleskom jeziku:
*Guidance note on the entitlement
of victims of trafficking,
and persons at risk of being trafficked,
to international protection*

© Savet Evrope, jun 2020.

Sva prava zadržana. Licencirano
Evropskoj uniji pod uslovima. Nijedan
deo ove publikacije ne sme biti preveden,
reprodukovan ili prenet, ni u jednom
vidu i ni na koji način, elektronskim
(CD, internet itd.) ili mehaničkim putem,
uključujući fotokopiranje, snimanje ili
neki drugi vid skladištenja informacija ili
njihovog smeštanja u sisteme za dalje
preuzimanje, bez prethodne pismene
dozvole Direktorata za komunikacije
(F-67075 Strasbourg Cedex ili
publishing@coe.int).

Konvencija za borbu protiv trgovine ljudima
trafficking@coe.int

Korice i dizajn:
Documents and Publications Production
Department (SPDP), Council of Europe

Fotografije:
Shutterstock and
Brandon Wong / Unsplash

Ova publikacija nije redigovana
kako bi se ispravile tipografske i
gramatičke greške.

Ovaj prevod je pripremljen korišćenjem
sredstava zajedničkog programa Evropske
unije i Saveta Evrope. Stavovi izraženi u
njemu ne predstavljaju nužno zvanične
stavove Evropske unije.

Uvod

1. GRETA je usvojila ovo uputstvo da bi dalje ojačala sprovođenje obaveze pružanja međunarodne zaštite žrtvama trgovine ljudima. U uputstvu su dati kriterijumi na osnovu kojih žrtve trgovine ljudima kao i oni u riziku od trgovine ljudima mogu imati pravo na međunarodnu zaštitu, uključujući komplementarnu zaštitu. Dodatna svrha ovog dokumenta je obezbeđivanje uputstva za relevantne organe, agencije i organizacije i njihovom postupanju sa ljudima kojima se trguje i sa onima koji su u riziku od trgovine ljudima, sa ciljem da nijedna takva osoba ne bude primorana da se vrati u svoju zemlju ako bi takav povratak predstavljao pretnju po njen život ili slobodu i ugrozio njena prava, naročito pravo da ne bude podvrgnuta ropstvu, prinudnom radu ili ropskom položaju i pravo da ne bude podvrgnuta mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju.

2. Ljudi koji su bili žrtve ili koji su u riziku da postanu žrtve trgovine ljudima u budućnosti, mogu imati pravo na međunarodnu zaštitu u državi gde nemaju državljanstvo ili prebivalište. Pravo na međunarodnu zaštitu proističe iz ozbiljnog rizika po život ili osnovna prava bilo koje osobe koja je van države svog državljanstva ili zemlje prethodnog uobičajenog boravišta, ili bilo koje države u kojoj ima prava i obaveze koje su povezane sa posedovanjem državljanstva te države, ukoliko ta osoba bude primorana da se vrati u tu državu.

3. Osoba koja je bila žrtva trgovine ljudima i tako prebačena u drugu zemlju može biti u riziku u svojoj zemlji, ukoliko bude primorana da se tamo vrati. Osim sopstvene zemlje, prema Uredbi iz Dablina¹, moglo bi se utvrditi da ovaj rizik postoji u zemlji gde je osoba kojom se trguje prvo podnela zahtev za azil. Takav rizik bi mogao biti rizik od ponovne trgovine, odmazde od strane trgovaca ljudima (na primer, ako je to osoba pobjegla od trgovaca i/ili pomogla vlastima u krivičnom gonjenju trgovaca), nedostatak pomoći i adekvatne nege, ili ostrakizam od strane porodice ili zajednice osobe kojom se trgovalo, u meri da je njena mogućnost da se reintegriše zauvek kompromitovana.

4. Osoba koja je bila žrtva trgovine ljudima unutar sopstvene zemlje može takođe imati pravo na međunarodnu zaštitu, ukoliko je ta osoba pobjegla iz svoje situacije eksploatacije u drugu zemlju, na osnovu toga što bi njen život ili osnovna prava bili u riziku ukoliko bi bila primorana da se vrati u svoju zemlju porekla. U tim situacijama, progon, nasilje u prošlosti i eksploatacija koju je ta osoba pretrpela u prošlosti su relevantni za procenu budućeg rizika.

---

¹ Uredba (EU) br. 604/2013 Evropskog parlamenta i Saveta od 26. juna 2013. o utvrđivanju kriterijuma i mehanizama za određivanje države članice odgovorne za razmatranje zahteva za međunarodnu zaštitu koji je u jednoj od država članica podneo državljanin treće zemlje ili lice bez državljanstva (Uredba Dublin III).

Međunarodna zaštita u međunarodnom pravu

5. Međunarodno pravo priznaje da, u određenim situacijama, žrtve trgovine ljudima, ili osobe u riziku od trgovine ljudima, mogu imati pravo na izbeglički status.² Izbeglica se definiše kao svako lice koje se:

„...bojeći se opravdano da će biti progonjeno zbog svoje rase, svoje vere, nacionalnosti, svoje pripadnosti nekoj socijalnoj grupi ili svojih političkih mišljenja, nađe izvan zemlje čije državljanstvo ima i koje ne želi ili, zbog toga straha, neće da traži zaštitu te zemlje; ili koje, ako nema državljanstva a nalazi se izvan zemlje u kojoj je imalo svoje stalno mesto boravka usled takvih događaja, ne može ili, zbog straha, ne želi da se u nju vrati.“³

6. Načelo *non-refoulement* je centralno načelo izbegličkog prava a takođe je i ugrađeno u različite ugovore o ljudskim pravima. Obaveza poštovanja načela *non-refoulement* je sadržana u članu 33, stav 1, Konvencije o statusu izbeglica (1951), koji predviđa:

„Nijedna Država ugovornica neće proterati ili vratiti silom („refoulement“), na ma koji način to bilo, izbeglicu na granice teritorije gde bi njegov život ili sloboda bili ugroženi zbog njegove rase, vere, državljanstva, pripadnosti nekoj socijalnoj grupi ili njegovih političkih mišljenja.“⁴

7. Iako član 33, stav 2, dozvoljava proterivanje i vraćanje (*refoulement*) izbeglica u ograničenim okolnostima, međunarodno pravo ljudskih prava obuhvata apsolutnu zabranu proterivanja i vraćanja silom. Već dugo se priznaje da se ovo načelo odnosi i na pružanje zaštite osobama koje, iako ne ispunjavaju osnove iz definicije izbeglice iz Konvencije, mogu ipak da se suoče sa posebnim rizicima u svojim zemljama državljanstva, naročito kada postoji rizik da će biti izloženi postupanju kojim bi se kršila zabrana mučenja i nečovečnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.⁵

8. U takvim situacijama, zaštita koju država nudi može predstavljati komplementarnu ili supsidijarnu zaštitu. Iako se supsidijarna zaštita odnosi na međunarodnu zaštitu (osim statusa izbeglice) koja se pruža prema zakonu Evropske unije, „komplementarna zaštita se odnosi na druge oblike zaštite, stvorene nacionalnim zakonom, različite od statusa izbeglice i od statusa supsidijarne zaštite, koji se daje licima čije vraćanje je nemoguće ili nepoželjno“.⁶

² UNHCR, Smernice o međunarodnoj zaštiti: Primena člana 1A(2) Konvencije iz 1951. godine i/ili Protokola iz 1967. u vezi sa statusom izbeglice na žrtve trgovine ljudima i lica izložena riziku od takve trgovine, 7. april 2006, HCR/GIP/06/07; AZ (žena žrtve trgovine ljudima) Tajland CG (Uputstvo za zemlju) [2010] UKUT 118 (IAC), posebno stavovi 140–142; AM i BM (žene žrtve trgovine ljudima) Albanija CG [2010] UKUT 80 (IAC), stav 219.

³ Konvencija o statusu izbeglica (1951), 189 UNTS 150, član 1A(2), kako je izmenjena Protokolom o statusu izbeglica (1967), 606 UNTS 267, član 1, stav 2.

⁴ Konvencija o statusu izbeglica, 189 UNTS 150. Obaveza zabrane proterivanja i vraćanja (*non-refoulement*) je postala norma običajnog međunarodnog prava, vidi UNHCR, *Beleška UNHCR o načelu non-refoulement*, novembar 1997.

⁵ Član 3. Konvencije UN protiv mučenja, član 7. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i član 3. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Vidi dodatno *Saadi protiv Italije*, predstavka br. 37201/06, 28. februar 2008; Agencija za osnovna prava Evropske unije i Savet Evrope, *Priručnik o evropskom pravu u oblasti azila, granica i imigracije* (2015), 64–67. vidi takođe, UNHCR, *Savetodavno mišljenje o ekstrateritorijalnoj primeni obaveze zabrane proterivanja i vraćanja prema Konvenciji o statusu izbeglica i njenom Protokolu iz 1967, stav 17, 26. januar 2007*; UNHCR, *Beleška UNHCR o načelu non-refoulement* i UNHCR, *Mehanizmi zaštite izvan Konvencije iz 1951. („Komplementarna zaštita“)*, jun 2005.

⁶ Evropski savet za izbeglice i prognanike, *Komplementarna zaštita u Evropi* (2009), str. 4.

Međunarodna zaštita i Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima⁷ ("Konvencija")

9. Ciljevi Konvencije su sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudima, zaštita ljudskih prava žrtava trgovine ljudima, kao i obezbeđivanje efikasne istrage i krivičnog gonjenja i promovisanje međunarodne saradnje u borbi protiv trgovine ljudima.⁸

10. Konkretnije, Konvencija propisuje osnove na kojima osoba kojom se trguje, ili osoba kojom se možda trgovalo, ne sme biti udaljena sa teritorije države. Član 10, stav 2, predviđa, u jednom delu, sledeće: „Svaka strana ugovornica će osigurati, u slučaju da nadležni organi imaju opravdane razloge da veruju da je neko lice bilo žrtva trgovine ljudima, da se to lice ne udalji sa njene teritorije sve dok nadležni organi ne okončaju postupak identifikacije žrtava ... (trgovine ljudima).“ Osim toga, član 13. predviđa da tokom perioda za oporavak i razmišljanje koji je dat tom licu „nije moguće izvršenje nijednog naloga za proterivanje“ lica u odnosu na koje postoje opravdani razlozi za verovanje da se radi o žrtvi trgovine ljudima.

11. Kada država vraća osobu kojom se trguje u neku drugu zemlju, „takav povratak treba da se obavi uz dužno poštovanje prava, bezbednosti i dostojanstva tog lica, kao i statusa eventualnih pravnih postupaka koji se odnose na činjenicu da je to lice žrtva, i po mogućnosti, taj povratak treba da bude dobrovoljan“.⁹ Izveštaj sa objašnjenjima o Konvenciji (u daljem tekstu: Eksplanatorni izveštaj) potvrđuje da povratak nije uvek bez rizika po osobu kojom se trgovalo.¹⁰ Shodno tome, „dužno poštovanje prava, bezbednost i dostojanstvo“ osobe o kojoj je reč obuhvata „pravo da ne bude podvrgnuti nehumanom i ponižavajućem postupanju, pravo na zaštitu privatnog i porodičnog života i zaštitu njenog dostojanstva“.

12. U Eksplanatornom izveštaju se posebno upućuje na sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava u vezi sa članom 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP).¹¹ U njoj se napominje da kada postoji rizik od povrede člana 3, može postojati obaveza da se osoba protiv svoje volje ne vrati u njenu zemlju porekla; osim toga, da bi država takođe imala odgovornost kada rizik „ne preti neposredno ili posredno od javnih vlasti zemlje odredišta“.¹²

13. Konačno, i posebno u vezi sa mogućim obavezama međunarodne zaštite, član 40, stav 4, predviđa:

„Ništa iz ove konvencije neće uticati na prava, obaveze i odgovornosti država i pojedinaca prema međunarodnom pravu, uključujući međunarodno humanitarno pravo i međunarodno pravo koje se odnosi na ljudska prava, a posebno tamo gde je to moguće, na Konvenciju iz 1951. i Protokol iz 1967. godine koji se odnose na položaj izbeglica i princip zabrane proterivanja ili vraćanja koji je u njima sadržan.“

⁷ Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima 2005, CETS No. 197.

⁸ Član 1. Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima.

⁹ Član 16(2) Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima.

¹⁰ Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima 2005, *Eksplanatorni izveštaj*, stav 202.

¹¹ Član 3. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda 1950, CETS br.5. član 3 predviđa: „Niko ne sme biti podvrgnut mučenju ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.“

¹² Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima 2005, *Eksplanatorni izveštaj*, stav 203.

14. Eksplanatorni izveštaj, u vezi sa ovom odredbom, napominje:

„Činjenica da je neko žrtva trgovine ljudskim bićima ne može da isključi pravo na traženje i dobijanje azila i članice će se pobrinuti da žrtve trgovine ljudima imaju odgovarajući pristup pravičnim i efikasnim postupcima traženja azila. Članice će takođe preduzeti sve potrebne korake da obezbede puno poštovanje principa zabrane proterivanja ili vraćanja (*non-refoulement*).“¹³

15. Konvencija prepoznaje da ljudi kojima je trgovano mogu imati potrebe za međunarodnom zaštitom, i zahteva od članica da propisno procene te potrebe za zaštitom. Suština međunarodne zaštite je da obezbedi meru zaštite od potencijalne buduće opasnosti. Shodno tome, dužnost međunarodne zaštite važi ne samo za žrtve trgovine ljudima, već i za one koji su u riziku od trgovine ljudima, ukoliko se vrate u svoju zemlja porekla. Svako udaljavanje osobe na teritoriju gde su u riziku od trgovine ljudima će predstavljati povredu načela *non-refoulement*.

Međunarodna zaštita za žrtve trgovine ljudima, i osobe u riziku od trgovine ljudima

16. U kontekstu trgovine ljudima, kako bi ispunila uslov za definiciju izbeglice, osoba kojom se trguje mora da bude izvan svoje zemlje državljanstva. Postoje različite okolnosti u kojima se to može dogoditi. Žrtve trgovine ljudima su možda prebačene u mesto izvan njihove zemlje državljanstva, možda su pobile od trgovaca ljudima i možda traže zaštitu u zemlji u kojoj se sada nalaze. Možda su bile predmet trgovine pošto su napustile svoju zemlju državljanstva i uputile se u neku drugu zemlju, možda su pobile iz te zemlje i možda traže zaštitu u zemlji u kojoj su sada. Alternativno, možda su bile predmet trgovine unutar svoje zemlje, uspele da uteknu i pobegnu u drugu zemlju u nastojanju da izbegne pretnje povezane sa trgovinom. Još jedan primer bi bio da neka osoba možda nije bila predmet trgovine ali možda strahuje da će postati žrtva trgovine i pobegla je u inostranstvo.¹⁴ U svakom pojedinačnom slučaju, mora postojati osnovani strah od progona po jednom od propisanih osnova u Konvenciji iz 1951, ako se vrati u svoju zemlju državljanstva i ta osoba mora da ne može ili da ne želi da traži zaštitu u zemlji državljanstva, što može obuhvatati na primer nepostojanje specijalizovane pomoći u toj zemlji.

17. Ljudima se generalno ne trguje zbog njihove veroispovesti, državljanstva, rase ili političkog mišljenja.¹⁵ Kako se prepoznaje u Smernicama UNHCR-a, žrtve trgovine ljudima se verovatno ciljaju pre svega zbog njihove percipirane ili potencijalne komercijalne vrednosti za trgovce ljudima pre nego zbog progona po nekom osnovu iz Konvencije o izbeglicama. Ovaj primarni ekonomski motiv, međutim, ne isključuje mogućnost da je odabir i ciljanje žrtava trgovine ljudima povezan sa nekim osnovom iz Konvencije o izbeglicama. Tako, pripadnici određene etničke grupe ili manjine u nekoj zemlji mogu biti posebno ugroženi trgovinom ljudima i/ili manje delotvorno zaštićeni od strane vlasti u zemlji državljanstva.¹⁶

¹³ Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima 2005, *Eksplanatorni izveštaj*, stav 377.

¹⁴ UNHCR, Smernice o međunarodnoj zaštiti: Primena člana 1A(2) Konvencije iz 1951. godine i/ili Protokola iz 1967. godine o statusu izbeglica na žrtve trgovine ljudima i lica u riziku od trgovine ljudima, 7. april 2006, HCR/GIP/06/07, stav 13.

¹⁵ Međutim, izuzetak od ovoga bi mogle biti Jazidkinje kojima su trgovali pripadnici grupe Islamska države radi seksualne eksploatacije: Nezavisna međunarodna istražna komisija o Sirojskoj Arapskoj Republici, „Došli su da uništavaju“: *Zločini ISIL-a protiv Jazida*, 15. jun 2016, A/HRC/32/CRP.2, stavovi 42–80. Vidi kao dodatni primer u kontekstu porobljavanja kao zločina protiv čovečnosti protiv muslimanki, *Tužilac protiv Kunarca i drugih*, Predmet br. IT-96–23–T & IT-96–23/1-T (ICTY, II pretresno veće, 2001, st. 541 et seq.).

¹⁶ UNHCR, Smernice o međunarodnoj zaštiti: Primena člana 1A(2) Konvencije iz 1951. godine i/ili Protokola iz 1967. godine o statusu izbeglica na žrtve trgovine ljudima i lica u riziku od trgovine ljudima, 7. april 2006, HCR/GIP/06/07,

18. Kako je primetila Međugencijska koordinaciona grupa za borbu protiv trgovine ljudima (ICAT):

“[...] progon od koga strahuje pojedinac ili grupa može obuhvatati, na primer, eksploataciju po osnovu nečije etničke pripadnosti ili pripadnosti manjinskoj grupi ili odmazdu i/ili ponovnu trgovinu od strane trgovaca ljudima u njihovoj zemlji porekla. On takođe može biti rezultat teškog ostrakizma, diskriminacije ili kažnjavanja od strane ili državnih vlasti ili članova zajednice zbog toga što su bili žrtve trgovine ljudima – bilo u domovini ili u inostranstvu. Ovaj rizik je naročito relevantan kod osoba kojima je trgovano radi seksualne eksploatacije.”¹⁷

19. Moguće je da neki ljudi koji su bili žrtve trgovine ljudima mogu „pripadati određenoj društvenoj grupi“ i da se zbog toga plaše progona.¹⁸ Članovi grupe moraju da „imaju neku zajedničku karakteristiku pored izloženosti riziku od trgovine ljudima ili da ih društvo percipira kao grupu. Zajednička karakteristika često će biti nešto što je urođeno, nepromenljivo ili je na neki drugi način od fundamentalnog značaja za identitet, svest ili korišćenje ljudskih prava“.¹⁹

20. Žene mogu same po sebi, zbog toga što se sa njima postupa drugačije nego sa muškarcima ili zbog stereotipizacije rodnih uloga, činiti posebnu društvenu grupu u nekim zemljama, ili delovima zemalja, koja bi mogla biti izložena trgovini ljudima u budućnosti.²⁰ Osim toga, smatra se da:

„...žene koje su bile žrtve seksualnog nasilja u prošlosti su povezane nepromenljivom karakteristikom koja je nezavisna u odnosu na njihovo sadašnje zlostavljanje i koja predstavlja njegov uzrok. One sigurno mogu činiti posebnu društvenu grupu“.²¹

21. Takva grupa bi mogla da obuhvati najmanje neke osobe koje su bili žrtve trgovine ljudima radi seksualne eksploatacije i koje strahuju od dodatnog takvog rizika u budućnosti ako se vrate u svoju zemlju državljanstva. Osim toga, žene koje su bili žrtve trgovine ljudima u prošlosti bi mogle, u određenim društvima, da se smatraju posebnom društvenom grupom: one bi imale poseban identitet zato što se verovatno percipiraju kao drugačije od društva koje ih okružuje.²²

---

stavovi 29–40. Jedan od primera ovoga su članovi romskih zajednica, koji su posebno izloženi trgovini ljudima zbog strukturnih oblika etničke i rodne diskriminacije, siromaštva i društvene isključenosti koja za posledicu ima nizak nivo obrazovanja, visok nivo nezaposlenosti, nasilje u porodici i teške uslove života. O ovome vidi Evropski centar za prava Roma i People in Need, „Kraj ćutanja: Trgovina ljudima u romskim zajednicama, [Breaking the Silence: Trafficking in Romani Communities], Budimpešta, mart 2011, str.12.

¹⁷ ICAT Prikaz br. 3, Trgovina ljudima status izbeglice (09/2017).

¹⁸ UNHCR, Smernice o međunarodnoj zaštiti: Primena člana 1A(2) Konvencije iz 1951. godine i/ili Protokola iz 1967. godine o statusu izbeglica na žrtve trgovine ljudima i lica u riziku od trgovine ljudima, 7. april 2006, HCR/GIP/06/07, stavovi 37–39. Osnov koji se odnosi na „određenu društvenu grupu“ često je ukršten sa diskriminacijom po osnovu „rase“ ili etničke pripadnosti; o ovome vidi izveštaj sa konferencije „Veza između trgovine ljudima i azila“ (23–24. jun 2015.), čiji su suorganizatori bili Bugarska nacionalna komisija za borbu protiv trgovine ljudima, Savet Evrope i UNHCR, Aneks I, <https://rm.coe.int/international-conference-sofia-2015/1680710a17> (20. novembar 2019.).

¹⁹ UNHCR, Smernice o međunarodnoj zaštiti: Primena člana 1A(2) Konvencije iz 1951. godine i/ili Protokola iz 1967. godine o statusu izbeglica na žrtve trgovine ljudima i lica u riziku od trgovine ljudima, 7. april 2006, HCR/GIP/06/07, stav 37; UNHCR, Smernice o međunarodnoj zaštiti: Pripadnost određenoj društvenoj grupi u kontekstu člana 1A(2) Konvencije o statusu izbeglica iz 1951. godine i Protokola iz 1967, HCR/GIP/02/02, 7 May 2002, stav 11.

²⁰ UNHCR, Smernice o međunarodnoj zaštiti: Primena člana 1A(2) Konvencije iz 1951. godine i/ili Protokola iz 1967. godine o statusu izbeglica na žrtve trgovine ljudima i lica u riziku od trgovine ljudima, 7. april 2006, HCR/GIP/06/07, stav 38. Vidi, na primer, R protiv Imigracionog apelacionog suda i još jednog lica, ex parte Shah (Visoki komesar Ujedinjenih nacija za izbeglice kao umešač), Islam i drugi protiv Državnog sekretara za unutrašnje poslove (Visoki komesar Ujedinjenih nacija za izbeglice kao umešač), (1999) 2 All ER 545.

²¹ Hodža i još jedno lice protiv Državnog sekretara za unutrašnje poslove, [2005] UKHL 19, stav 37.

²² AM i BM (žene žrtve trgovine ljudima) Albanija CG [2010] UKUT 80 (IAC), stavovi 160–166. Vidi takođe SB Moldavija protiv Državnog sekretara za unutrašnje poslove CG [2008] UKAIT 00002, gde je sud utvrdio da „bivše žrtve trgovine ljudima radi seksualne eksploatacije“ iz Moldavije čine određenu društvenu grupu. Vidi takođe Commission Permanente

22. Od značaja je i uzimanje u obzir seksualne orijentacije i rodnog identiteta kod identifikacije žrtava trgovine ljudima, obezbeđivanja pristupa azilu, i zaštiti od proterivanja ili vraćanja. Lezbejske, gej, biseksualne, transrodne, i interseks (LGBTI) osobe trpe diskriminaciju, teške povrede ljudskih prava i druge oblike progona zbog svoje stvarne ili percipirane seksualne orijentacije odnosno rodnog identiteta. Takve povrede mogu obuhvatati trgovinu ljudima i mogu da dovedu do podnošenja zahteva za azil.²³ Sve više država priznaje princip da „ljudi koji beže od progona po osnovu njihove seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta mogu ispunjavati uslove za priznavanje izbegličkog statusa”.²⁴

23. „Pripadnost određenoj društvenoj grupi” može takođe da se odnosi na osobe sa invaliditetom (fizičkim ili intelektualnim), koje su ponekad meta trgovaca ljudima, naročito radi eksploatacije za prosjačenje. Dodatni primeri za faktore koji mogu odrediti „određenu društvenu grupu” su, na primer, godine života ili zdravstveno stanje.²⁵

24. U vezi sa definicijom progona, trgovina ljudima formulisana kao rodno zasnovano nasilje može biti priznata kao oblik progona. Smernice UNHCR o rodno-zasnovanom progonu prepoznaju da, u pojedinačnim slučajevima, ukoliko je lice bilo žrtva trgovine ljudima radi prisilne prostitucije ili seksualnog izrabljivanja, to bi moglo da bude osnov za zahtev za izbeglički status ukoliko država nije sposobna ili nije spremna da mu pruži zaštitu protiv takve povrede ili pretnje povredom.²⁶ Kada država ne preduzme delotvorne mere za sprečavanje i krivično gonjenje trgovine ljudima, kao što su mere navedene u Konvenciji, to takođe može da ukaže da ona nije sposobna ili nije spremna da mu pruži zaštitu od takve pretnje ili povrede.

25. Pored toga, u Smernicama UNHCR-a o oružanim sukobima i nasilju trgovina ljudima se prepoznaje kao oblik seksualnog i rodno zasnovanog nasilja i kao uobičajeni oblik progona u mnogim situacijama oružanog sukoba i nasilja:

„Seksualno i rodno zasnovano nasilje može da se koristi kao nezakonita i kriminalna taktika, strategija ili politika u toku situacija oružanog sukoba i nasilja, s ciljem da se protivnik nadvlada i oslabi, direktno ili indirektno, viktimizacijom žena i devojaka i/ili muškaraca i dečaka.”²⁷

---

de Recours des Refugies Xc/C.G.R.A, no. 03–0582/F1611/cd (Belgija, 2004). Vidi, o realnom riziku od trgovine ljudima po povratku zasnovanom na detaljnoj proceni, *HD (žene žrtve trgovine ljudima) Nigerija CG* [2016] UKUT 00454 (IAC).

²³ Ministarstvo spoljnih poslova SAD, Kancelarija za praćenje i borbu protiv trgovine ljudima, *Ugroženost LGBT osoba trgovinom ljudima* (2014).

²⁴ UNHCR, Smernice o međunarodnoj zaštiti br. 9: zahtevi za priznavanje izbegličkog statusa zasnovani na seksualnoj orijentaciji i/ili rodnom identitetu kontekstu člana 1A(2)Konvencije o statusu izbeglica iz 1951. godine i/ili Protokola iz 1967. godine, stav 1.

²⁵ O ovome vidi UNHCR, UNHCR Komentari Direktive EK i Saveta 2004/83/EC od 29. aprila 2004. godine o minimalnim uslovima i položaju državljana trećih država ili lica bez državljanstva za sticanje statusa izbeglice, odnosno statusa lica kojima je potrebna međunarodna zaštita, i sadržaj garantovane zaštite (OJ L 304/12 od 30.9.2004.), p 23, <https://www.refworld.org/docid/4200d8354.html>.

²⁶ Smernice o međunarodnoj zaštiti: Rodno zasnovani progon u kontekstu člana1A(2) Konvencije o statusu Izbeglica iz 1951. godine i/ili pratećeg Protokola iz 1967. godine, HCR/GIP/0201, 7. maj 2002, stav 18.

²⁷ Smernice o međunarodnoj zaštiti: Zahtevi za priznavanje izbegličkog statusa koji se odnose na situacije oružanih sukoba i nasilja u kontekstu člana 1A(2) Konvencije o statusu izbeglica iz 1951. godine i/ili pratećeg Protokola iz 1967. godine i regionalnih definicija izbeglice, HCR/GIP/16/12, 2. decembar 2016, stav 26.

26. Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija),²⁸ koja se u svojoj preambuli poziva na Konvenciju o borbi protiv trgovine ljudima, definiše nasilje nad ženama na takav način da bi ono javno moglo da obuhvati trgovinu ženama:

„Nasilje nad ženama“ označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i predstavlja sva dela rodno zasnovanog nasilja koja dovode do ili mogu da dovedu do: fizičke, seksualne, psihičke, odnosno, finansijske povrede ili patnje za žene, obuhvatajući i pretnje takvim delima, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo u javnosti bilo u privatnom životu.“²⁹

27. Istanbulska konvencija eksplicitno priznaje rodno zasnovane zahteve za azil, zahtevajući od Strana „da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbede da rodno zasnovano nasilje nad ženama može biti prepoznato kao oblik proganjanja u okviru značenja člana 1, A (2) Konvencije o statusu izbeglica iz 1951. godine, a kao vid ozbiljnog ugrožavanja, koje zahteva komplementarnu, odnosno supsidijarnu zaštitu“.³⁰ Žene su takođe izložene većem riziku od druge eksploatacije koja može predstavljati rodno zasnovano nasilje, na primer kod ropskog položaja u domaćinstvu.

28. Muškarci i dečaci takođe mogu biti žrtve trgovine ljudima radi seksualne eksploatacije. Prepoznavanje rodne dimenzije trgovine ljudima takođe zahteva da se obrati pažnja na konkretne rizike od trgovine ljudima radi seksualne eksploatacije sa kojima se suočavaju muškarci i dečaci, uključujući u situacijama sukoba.

29. Iako se trgovina ljudima radi seksualne eksploatacije češće priznaje kao osnov za zahtev za azil, suštinski je važno da se prepozna da definicija trgovine ljudima važi i za druge oblike eksploatacije koji takođe mogu biti osnov za zahtev za azil. Kako je pokazano u predmetu *Chowdury i drugi protiv Grčke*, radna eksploatacija je jedan od oblika eksploatacije koji je obuhvaćen definicijom trgovine ljudima.³¹ Rizik od izloženosti trgovini ljudima radi radne eksploatacije može takođe biti osnov za zahteve za azil.³² Faktori za procenu rizika da će neko ponovo biti žrtva trgovine ljudima su bili, na primer, da interno preseljenje ne bi bilo moguće, kao i da je ta osoba u dužničkom ropstvu.³³

30. Krivično delo trgovine ljudima generalno vrše fizička lica, osim ako državni zvaničnici ne budu umešani, na primer, kroz korupciju, ili pomaganje trgovine ljudima. Ispunjenost uslova za azil takođe može da proistekne iz pretnje nedržavnih aktera, kao što su trgovci ljudima, gde država nije sposobna ili nije spremna da pruži delotvornu zaštitu od takvog rizika.³⁴

²⁸ Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, 2011, CETS No. 210.

²⁹ Član 3 (a).

³⁰ Član 60, stav 1. Vidi dodatno Louise Hooper, Rodno zasnovani zahtevi za azil i non-refoulement: članovi 60 i 61 Istanbulske konvencije [Gender-Based Asylum Claims and Non-refoulement: Articles 60 and 61 of Istanbul Convention] (Savet Evrope, 2019).

³¹ *Chowdury i drugi protiv Grčke*, ESLJP, Predstavka br. 21884/15, 30. mart 2017, stavovi 85–86.

³² Vijetnamac koji je bio žrtva trgovine ljudima u UK je bio eksploatisan za proizvodnju kanabisa i dobio je azil zbog straha da će ponovo biti žrtva trgovine ljudima po povratku u Vijetnam. Relevantni faktori za procenu su, na primer, nepostojanje podrške porodice, neobrazovanost i neizmireni dug. *SSHD protiv TAN-a* [2017] UKUT PA/04075/2017.

³³ U kontekstu muškarca iz Kine koji je bio žrtva trgovine ljudima, vidi *JFK i Državni sekretar Ministarstva unutrašnjih poslova* [2018] UKUT PA/06854/2016.

³⁴ UNHCR, Smernice o međunarodnoj zaštiti: Primena člana 1A(2) Konvencije iz 1951. godine i/ili Protokola iz 1967. godine o statusu izbeglica na žrtve trgovine ljudima i lica u riziku od trgovine ljudima, 7. april 2006, HCR/GIP/06/07, stav 21–24. Vidi takođe UNHCR, Smernice o međunarodnoj zaštiti: Primena člana 1A(2) Konvencije iz 1951. godine i/ili Protokola iz 1967. godine o statusu izbeglica na žrtve trgovine ljudima i lica u riziku od trgovine ljudima, 7. april 2006, stav 21–24 i 30.

31. Trgovina ljudima može takođe da aktivira obavezu države o zabrani proterivanja i vraćanja (*non-refoulement*), što može dovesti do zahteva da se pruži komplementarna ili supsidijarna zaštita. Mogućnost da ponovo postane žrtva trgovine ljudima, bude oskrakizovana u svojoj zemlji državljanstva, ili da bude predmet osвете trgovaca ljudima ili njihovih saradnika zbog nepostojanja dostupne specijalizovane pomoći i zaštite, bi mogla predstavljati stvarni rizik od teške povrede ljudskih prava žrtve trgovine ljudima ukoliko ona bude vraćena.³⁵ Stavovi koji slede ilustruju ovu opasnost. Stoga, iako ne ispunjavaju uslove za izbeglički status ili bilo koji drugi status formalne zaštite, u svetlu načela *non-refoulement*, država ne može da vrati osobe koje su bili žrtve trgovine ljudima ili osobe koje su u riziku od trgovine ljudima u njihove zemlje državljanstva.

32. Rizik da će neko ponovo postati žrtva trgovine ljudima bi sam po sebi aktivirao obavezu države da pruži zaštitu od mogućnosti da ta osoba bude podvrgnuta ropstvu, ropskom položaju ili prinudnom radu. Udaljavanje neke osobe na teritoriju gde je u riziku da postane ili ponovo postane žrtva trgovine ljudima bi izložilo tu osobu riziku da bude podvrgnuta povredi člana 4. Evropske konvencije o ljudskim pravima:

- „1. Niko se ne sme držati u ropstvu ili ropskom položaju.
2. Ni od koga se ne može zahtevati da obavlja prinudni ili obavezni rad.“³⁶

33. Trgovina ljudima često podrazumeva da se žrtva podvrgava značajnom fizičkom, seksualnom odnosno psihološkom nasilju. To nasilja je u nekim slučajevima toliko teško da bi moglo da predstavlja nečovečno ili ponižavajuće postupanje, ili mučenje.³⁷ Prisilno udaljavanje neke osobe na teritoriju gde je ona u riziku da postane ili ponovo postane žrtva trgovine ljudima bi stoga moglo predstavljati povredu člana 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima: „Niko ne sme biti podvrgnut mučenju, ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju“.³⁸

Primena načela međunarodne zaštite u kontekstu trgovine ljudima

Nekažnjavanje

34. Konvencija o statusu izbeglica uzima u obzir da okolnosti mogu ponekad naterati pojedince na dela u vezi sa pristupom i prisustvom na teritoriji države kojima se krše nacionalni zakoni i zahteva da države ne kažnjavaju one koji učine takva dela. Član 31(1) predviđa sledeće:

„Države ugovornice neće primenjivati kaznene sankcije, zbog njihovog bespravnog ulaska ili boravka, na izbeglice koje, dolazeći direktno sa teritorije gde su njihov život ili sloboda bili u opasnosti u smislu predviđenom članom 1, ulaze ili se nalaze na teritoriji bez ovlašćenja, pod uslovom da se odmah prijave vlastima i izlože razloge, priznate kao valjane, njihovog bespravnog ulaska ili prisustva.“

³⁵ UNHCR, Smernice o međunarodnoj zaštiti: Primena člana 1A(2) Konvencije iz 1951. godine i/ili Protokola iz 1967. godine o statusu izbeglica na žrtve trgovine ljudima i lica u riziku od trgovine ljudima, 7. april 2006, stav 17.

³⁶ U predmetu *Rantsev protiv Kipra i Rusije*, ESLJP, predstavka br. 25965/04, 7. januar 2010, stav 282, Sud je jasno rekao da trgovina ljudima spada u delokrug člana 4, iako nije posebno navedena u toj odredbi.

³⁷ Vidi takođe, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, Kancelarija specijalne predstavnice i koordinatorke za borbu protiv trgovine ljudima, *Trgovina ljudima koja predstavlja mučenje i druge oblike zlostavljanja [Trafficking in Human Beings Amounting to Torture and Other Forms of Ill-Treatment]* (2013).

³⁸ U predmetu *Ahmed protiv Austrije* ESLJP navodi da bi bilo neophodno da fizičko lice demonstrira da postoje „osnovani razlozi [...] da se veruje da bi lice o kome je reč, ako bude proterano, bilo suočeno sa stvarnim rizikom da bude podvrgnuto postupanju koje je u suprotnosti sa čl. 3 [EKLJP] u zemlji prijema“, vidi *Ahmed protiv Austrije*, ESLJP, predstavka br. 25964/94, (17. decembar 1996), stav 39.

35. Konvencija prati i proširuje ovaj princip. Osobe koje su žrtve trgovine ljudima su možda bile prisiljene da uđu u zemlju protivno propisima, ili da vrše nezakonita dela kao posledica toga što su žrtve trgovine ljudima, ili što su eksploatisani. Takva dela mogu biti otkrivena tek kad osoba kojom se trguje podnese zahtev za međunarodna zaštitu.³⁹ U toj situaciji, države treba da postupe u skladu sa svojom obavezom iz člana 26. Konvencije:

„Svaka strana će, u skladu sa osnovnim principima svog pravnog sistema, predvideti mogućnost da se kazne ne izriču žrtvama za njihovo učešće u nezakonitim aktivnostima, u onoj meri u kojoj su one bile prisiljene na to.”

36. Članom 26. priznaje se da osoba kojom se trguje ne postupa po sopstvenoj volji i da njihova prividna odgovornost za nezakonite aktivnosti treba da se proceni u svetlu svih okolnosti, uključujući i stepen prisile koju nad njom vrše trgovci ljudima.⁴⁰

Pristup azilu za žrtve trgovine ljudima

37. Sve države članice Konvencije treba da omoguće podnošenje zahteva za azil dok su pretpostavljene žrtve trgovine ljudima u postupku identifikacije. Pristup zasnovan na ljudskim pravima ugrađen u Konvenciju zahteva od država članica da uzmu u obzir rizik od progona žrtava trgovine ljudima, kao i da obezbede da svi strani državljani koji budu identifikovani kao žrtve trgovine ljudima budu informisani o svojim pravima da zatraže međunarodnu zaštitu i da imaju pristup pravičnim i efikasnim postupcima za traženje azila.⁴¹

38. Pristup pravičnim i efikasnim postupcima za traženje azila, pružanje pravnih saveta i specijalizovane pomoći u ranoj fazi u skladu sa članom 12. Konvencije je od suštinske važnosti kako bi se žrtvama trgovine ljudima omogućilo da delotvorno predstavljaju svoj zahtev za azil. Treba izbeći svako povezivanje ocenjivanja suštine zahteva za azil i spremnosti žrtve da iskazuje u postupku protiv trgovaca ljudima. S obzirom na kompleksnu prirodu krivičnog dela trgovine ljudima, i traumu koju su pretrpele žrtve ili pretpostavljene žrtve trgovine ljudima, takvi zahtevi za azil zahtevaju ispitivanje njihove utemeljenosti u redovnom postupku. Stoga, zahtevi zasnovani na povredama povezanim sa trgovinom ljudima su posebno nepogodni za ubrzani postupak koji može ometati identifikovanje žrtava.⁴²

³⁹ Kako se navodi u prvom izveštaju GRETA o Belgiji, neke žrtve mogu biti prisiljene od strane trgovaca ljudima da podnesu lažne zahteve za azil: GRETA, Izvešta o primeni Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima od strane Belgije, GRETA(2013)14, 25. septembar 2013, stav 133.

⁴⁰ Vidi takođe, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, Kancelarija specijalne predstavnice i koordinatorke za borbu protiv trgovina ljudima, *Politika i pravne preporuke za delotvorno sprovođenje odredbe o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima* (2013).

⁴¹ GRETA, Peti opšti izveštaj o aktivnostima GRETA, koji pokriva period od 1. oktobra 2014. do 31. decembra 2015 (2016), stav 118. Dodatno vidi takođe UNHCR, Smernice o međunarodnoj zaštiti: Primena člana 1A(2) Konvencije iz 1951. godine i/ili Protokola iz 1967. godine o statusu izbeglica na žrtve trgovine ljudima i lica u riziku od trgovine ljudima, st. 45–50.

⁴² Ibid., stav 116.

Identifikovanje žrtava trgovine ljudima među tražiocima azila i među neregularnim migrantima koji se suočavaju sa prisilnim udaljavanjem ili proterivanjem

39. Države imaju pozitivnu obavezu prema članu 4. Evropske konvencije o ljudskim pravima da identifikuju pretpostavljene žrtve trgovine ljudima.⁴³ Pozitivna obaveza država da identifikuju pretpostavljene žrtve trgovine ljudima pojavljuje se u kontekstu prijema lica koja traže azil, u rešavanju zahteva za azil i u postupcima preseljenja. Neopravdano odlaganje identifikovanja i upućivanja na dobijanje pomoći može povećati rizike od ponovne trgovine i dovesti do povrede prava žrtve na specijalizovanu pomoć i zaštitu.

40. Od država se zahteva da obezbede da sva lica koja su nadležna za rešavanje zahteva za azil budu obučena za identifikovanje i upućivanje žrtava trgovine ljudima da dobiju specijalizovanu pomoć. Sve osobe uključene u odlučivanje o azilu, sistem prihvata tražilaca azila i relevantne organizacije za podršku, uključujući advokate i civilno društvo, treba da delotvorno saraduju kako bi obezbedili blagovremeno identifikovanje žrtava i upućivanje na dobijanje pomoći. Identifikovanje žrtava trgovine ljudima među iregularnim migrantima i tražiocima azila takođe zahteva da se postuju jasne obavezujuće procedure.⁴⁴

Pomoć žrtvama trgovine ljudima

41. Žrtvama trgovine ljudima, koje takođe traže azil, moraju se obezbediti specijalizovane mere podrške, kako bi im se pružila pomoć u njihovom fizičkom, psihološkom i socijalnom oporavku. Pomoć mora da obuhvata barem životni standard koji im može obezbediti egzistenciju putem takvih mera kao što su prikladan i siguran smeštaj, psihološka i materijalna pomoć (član 12. Konvencije). GRETA je naglasila važnost obezbeđivanja specijalizovanog smeštaja i usluga savetovanja za žrtve trgovine ljudima.⁴⁵ Stoga, uprkos eventualno različitim nivoima prava na pomoć za žrtve trgovine ljudima i azilante, strane ugovornice moraju da obezbede da specijalizovane mere pomoći za žrtve trgovine ljudima budu dostupne čak i kada neka osoba traži azil.⁴⁶

42. Kada obezbeđuju mere pomoći, od država se zahteva da obezbede da se usluge pružaju na osnovu dogovora i pruženih informacija, vodeći računa o posebnim potrebama ugroženih lica i prava dece na smeštaj, obrazovanje i adekvatnu zdravstvenu zaštitu (član 12, stav 7, Konvencije). Osim toga, pomoć žrtvama trgovine ljudima, uključujući i postupak za traženje azila, treba da se pruža u saradnji sa nevladinim organizacijama, drugim nadležnim organizacijama i drugim delovima civilnog društva koji se bave pružanjem pomoći žrtvama, kako se zahteva članom 12, stav 5, Konvencije).

⁴³ Vidi na primer *Chowdury i drugi protiv Grčke*, ESLJP, Predstavka br. 21884/15, 30. mart 2017, stav 110 i dalje.

⁴⁴ *Ibid.*, stav 96.

⁴⁵ GRETA, *Osmi opšti izveštaj o aktivnostima GRETA*, koji obuhvata period od 1. januara do 31. decembra 2018. (2019), stav 126.

⁴⁶ See GRETA, *Peti opšti izveštaj o aktivnostima GRETA*, koji obuhvata period od 1. oktobra 2014. do 31. decembra 2015. (2016), stav 117.

43. Preporučena načela i smernice za pitanja ljudskih prava i trgovine ljudima⁴⁷ propisuju da treba da se obezbedi da „lica koja su bila žrtve trgovine ljudima ne budu, u bilo kakvim okolnostima zadržana u imigracionom pritvoru ili u bilo kojoj drugoj vrsti pritvora“.⁴⁸ Prema članu 10, stav 2, Konvencije, pretpostavljene žrtve trgovine ljudima takođe imaju pravo na odgovarajući i bezbedan smeštaj. Stoga, smeštanje pretpostavljenih žrtava trgovine ljudima u centre za prihvatanje stranaca u kojima su zatvoreni dok ne dobiju dozvolu boravka ne ispunjava obaveze iz Konvencije.⁴⁹ Osobe koje su žrtve trgovine ljudima treba da imaju pristup specijalizovanim skloništima a smeštaj treba da bude odvojen od imigracionog sistema.⁵⁰ Centri za smeštaj azilanata ne ispunjavaju standard 'odgovarajućeg i bezbednog smeštaja' ako uslovi koje nude nisu rodno osetljivi, ne štite žrtve od zastrašivanja od strane drugih stanara i ako nema osoblje koje je svesno potreba žrtava trgovine ljudima, pošto ova vrsta smeštaja možda nije rodno osetljiva, ne štiti žrtve od zastrašivanja od strane drugih stanara ili nema osoblje koje je svesno potreba žrtava trgovine ljudima. Osim toga, kada su adrese ovih centara javno poznate, smeštaj nije bezbedan i trgovci ljudima mogu da stupe u kontakt sa žrtvama što kod žrtava prouzrokuje dodatno uznemirenje.⁵¹

Povratak i repatrijacija žrtava trgovine ljudima

44. Kako bi se poštovala dužnost u pogledu zabrane proterivanja i vraćanja (*non-refoulement*), mora postojati efektivna primena procene rizika pre udaljenja i poštovati princip bezbednog i poželjno dobrovoljnog povratka. Takav povratak treba da se obavi uz dužno poštovanje prava, bezbednost i dostojanstva žrtve trgovine ljudima (član 16. Konvencije). Zemlje domaćini moraju imati uspostavljene procedure za identifikovanje onih čije bi prisilno vraćanje predstavljalo povredu načela *non-refoulement*, tako da mogu da ispune svoje obaveze da prisilno ne sprovedu povratak. Mora se obaviti kompletna i kompetentna procena rizika pre nego što bilo ko bude vraćen.⁵² Procena rizika treba da obuhvata barem procenu rizika od ponovljene viktimizacije i ponovne trgovine, kao i opcije za reintegraciju, učestvovanje u društvu, uključujući pristup tržištu rada i obrazovanju.

45. Obavljanje procena rizika je takođe od suštinske važnosti u slučaju žrtava koje potpadaju pod Uredbu iz Dablina.⁵³ Procene rizika su neophodne kako bi se sprečilo da žrtve trgovine ljudima budu vraćene u zemlju gde su prvi put podnele zahtev za azil, ali gde se suočavaju s rizikom da ponovo postanu žrtve trgovine ljudima.⁵⁴ U izveštajima GRETA ukazuje se na primere u kojima su procedure iz Dablinske uredbe suspendovane u slučajevima osoba koje su žrtve trgovine

⁴⁷ Visoki komesar UN za ljudska prava (OHCHR), *Preporučena načela i smernice za pitanja ljudskih prava i trgovine ljudima*, E/2002/68/Add.1, 20. maj 2002.

⁴⁸ UN O Visoki komesar UN za ljudska prava (OHCHR), *Preporučena načela i smernice za pitanja ljudskih prava i trgovine ljudima*, E/2002/68/Add.1, 20. maj 2002, Smernica 2.6.

⁴⁹ Vidi GRETA, *Izveštaj o „Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji“* (od 12. februara 2019, zvanično ime zemlje je promenjeno u Severna Makedonija) (1. krug), stav 155–156.

⁵⁰ GRETA, *Osmi opšti izveštaj o aktivnostima GRETA*, koji obuhvata period od 1. januara do 31. decembra 2018. (2019), stav 118.

⁵¹ Vidi GRETA, *Izveštaj o Irskoj* (2. krug), stav 141–142.

⁵² GRETA, *Peti opšti izveštaj o aktivnostima GRETA*, koji obuhvata period od 1. oktobra 2014. do 31. decembra 2015. (2016), stavi 122–123.

⁵³ Uredba (EU) br. 604/2013 Evropskog parlamenta i Saveta od 26. juna 2013. o utvrđivanju kriterijuma i mehanizama za određivanje države članice odgovorne za razmatranje zahteva za međunarodnu zaštitu koji je u jednoj od država članica podneo državljanin treće zemlje ili lice bez državljanstva (Uredba Dublin III).

⁵⁴ Vidi u ovom kontekstu takođe i praksu trgovaca ljudima da obezbede da žrtve trgovine ljudima uđu u neku evropsku zemlju, kao što je na primer slučaj maloletnika bez pratnje iz Nigerije, FRONTEX, *Pregled situacije u oblasti trgovine ljudima* (2011) 17.

ljudima.⁵⁵ GRETA napominje da član 17.1 Uredbe Dablin III dozvoljava državama da unilateralno preuzmu nadležnost za rešavanje zahteva za azil, čak i kada kriterijumi objektivne nadležnosti omogućavaju da zahtev bude podnet drugoj državi članici EU.⁵⁶ GRETA naglašava obavezu da se identifikuju žrtve trgovine ljudima među tražiocima azila koji podležu postupku iz Dablinske uredbe, kako bi se izbegao svaki rizik od odmazde trgovaca ljudima i ponovna trgovina, i kako bi im se dalo vreme za oporavak i razmišljanje i pružila pomoć, u skladu sa članom 12. i 13. Konvencije.⁵⁷

Deca žrtve trgovine ljudima i azil

46. Od država se zahteva da obezbede pristup koji je osetljiv u odnosu na decu prilikom formulisanja, sprovođenja i procena svih politika i programa koji se usvajaju radi sprečavanja trgovine ljudima (član 5(3) Konvencije) i da usvoje posebne mere za smanjenje izloženosti dece trgovini ljudima, pre svega stvaranjem klime koja pogoduje zaštiti dece (član 5, stav 5, Konvencije).

47. Države moraju da obezbede da deca budu odmah identifikovana u kontrolama na granici i drugim procedurama za kontrolu migracija i da budu hitno upućena organima za zaštitu dece.⁵⁸ Blagovremeno imenovanje zakonskog staratelja koji može da nastupa nezavisno sa ovlašćenjima i da obezbedi da se poštuju i ispune najbolji interesi deteta, je od suštinske važnosti za zaštitu dece migranata i tražilaca azila koja su bez pratnje i koja su razdvojena a koja budu identifikovana kao žrtve trgovine ljudima, prekidanje veza sa trgovcima ljudima i na minimum smanjivanje rizika da deca nestanu.⁵⁹

48. Kako se naglašava u Petom opštem izveštaju GRETA, procena uzrasta mora biti deo sveobuhvatne procene koja uzima u obzir i fizički izgled i zrelost pojedinca.⁶⁰ Takve procene moraju se obaviti na način koji je osetljiv u odnosu na decu i rodno osetljiv, uz dužno poštovanje ljudskog dostojanstva. Treba da se primenjuje princip da u slučaju kolebanja, pojedinac o kome je reč treba da se smatra detetom. S obzirom da posledica pogrešne procene može biti smeštaj sa odraslima uz potencijalno povišen rizik od trgovine ljudima ili ponovne trgovine, procena uzrasta i blagovremeno identifikovanje dece je od kritične važnosti za delotvornu zaštitu.

⁵⁵ GRETA, *Izveštaj o Norveškoj* (2. krug), stav 132, i GRETA, *Izveštaj o Belgiji* (2. krug), stav 167.

⁵⁶ Vidi o ovome CJEU C-578/16 PPU – C.K. i drugi (st. 65 i 98) koji pokazuje da „premeštanje azilanta (...) može da se obavi samo u uslovima koji isključuju mogućnost da će to premeštanje možda za posledicu imati stvaran i dokazan rizik da lice o kome je reč trpi nečovečno ili ponižavajuće postupanje“. Vidi takođe *Tarakhei protiv Švajcarske*, ESLJP, predstavka br. 29217/12, 4. novembar 2014. Kako je gore prikazano, trgovina ljudima ili rizik od izlaganja ponovnoj trgovini može predstavljati mučenje, nečovečno ili ponižavajuće postupanje, vidi Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, Kancelarija specijalne predstavnice i koordinatorke za borbu protiv trgovine ljudima, *Trgovina ljudima koja predstavlja mučenje i druge oblike zlostavljanja [Trafficking in Human Beings Amounting to Torture and Other Forms of Ill – Treatment]* (2013).

⁵⁷ GRETA, *Izveštaj o Švajcarskoj* (2. krug), stav 136.

⁵⁸ Komitet za zaštitu prava radnika migranata i članova njihovih porodica i Komitet za prava deteta, Zajednički opšti komentar br. 3 (2017) Komitet za zaštitu prava radnika migranata i članova njihovih porodica i br. 22 (2017) Komitet za prava deteta o opštim načelima u vezi sa ljudskim pravima dece u kontekstu međunarodnih migracija, CMW/C/GC/3-CR-C/C/GC/22, stav 32 (h). Vidi takođe Generalna skupština UN, *Globalni pakt za bezbednu, urednu i regularnu migraciju*, A/RES/73/195, 11. januar 2019, Cilj 12, stav 28 (d).

⁵⁹ GRETA, *Šesti opšti izveštaj o aktivnostima GRETA, koji obuhvata period od 1. januara do 31. decembra 2016* (2017), stav 128. Vidi takođe preporuku CM/Rec(2019)11 Komiteta ministara država članica o delotvornom starateljstvu za decu bez pratnje i razdvojenu decu u kontekstu migracije (11. decembar 2019, 1363. sastanak zamenika ministara).

⁶⁰ UNHCR, Smernice o politikama i procedurama za postupanje sa decom bez pratnje koja traže azil, februar 1997, stav 5.11, kako je citirano u Petom opštem izveštaju GRETA, stav 105.